

Елизабета М. Каралић¹⁶⁶

Данијела П. Ђукић¹⁶⁷

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд

Бранислав М. Ранђеловић¹⁶⁸

Универзитет у Приштини – Косовској Митровици

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу

ВИЗИЈА И ПУТЕВИ КА КВАЛИТЕТНОМ ОБРАЗОВАЊУ У СРБИЈИ¹⁶⁹

Сажетак: У овом раду анализирамо оквир евалуације образовног система Републике Србије у домену предуниверзитетског образовања кроз три основна сегмента: екстерну евалуацију и самоевалуацију образовних установа, национална испитивања, као и национална и интернационална тестирања. Предложене су смернице за будући период, базиране на искуству из претходног периода и на оцени нашег образовног система од стране ОЕЦД-а. Дат је свеобухватни предлог концепта будућег оквира евалуације образовног система Републике Србије у домену предуниверзитетског образовања.

Кључне речи: екстерна евалуација, национално испитивање, екстерно тестирање, иницијално тестирање.

УВОД

Потреба за мерењем у образовању, у сврху подизања квалитета, преузета је и уведена у образовне системе из индустрије, са циљем да се побољша и уједначи квалитет образовања на националном нивоу, али и образовних система на интернационалном нивоу. Успостављање система квалитета је неопходно у свим областима деловања и рада, природно и у образовању, које има дугорочан утицај на развој друштва у целини. „Побољшање квалитета и ефикасности улагања у образовање широм Европске уније један је од кључних циљева Европског стратешког оквира за образовање и обуку. Висок квалитет образовања је од кључног значаја за запошљавање, социјалну кохезију и целокупан економски и

¹⁶⁶ekaralic@ceo.gov.rs

¹⁶⁷ddjukic@ceo.gov.rs

¹⁶⁸branislav.randjelovic@pr.ac.rs

¹⁶⁹ Овај рад је резултат истраживања у оквиру пројеката III-47003 и TR-32012, које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

друштвени успех Европе. Квалитет, међутим, треба континуирано пратити и побољшавати, што захтева ефикасне системе обезбеђења квалитета који обухватају све нивое образовања” (ЕАСЕА 2015:5).

Један од дугорочних циљева система образовања у Србији у 21. веку је повећање квалитета образовног процеса и исхода образовања до максимално достигнутог нивоа, засновано на актуелним научним сазнањима и примерима из успешних образовних система, како се наводи у стратегији развоја образовања (Република Србија 2012:7). За повећање квалитета система образовања у целини утврђене су конкретне стратешке политике, акције и мере. У оквиру предуниверзитетског образовања, квалитет и вредновање квалитета треба посматрати у четири подсистема:

- 1) друштвена брига о деци и предшколско васпитање и образовање;
- 2) основно образовање и васпитање;
- 3) опште и уметничко средње образовање и васпитање;
- 4) средње стручно образовање и васпитање.

Квалитет је примарни развојни циљ и у стратегији развоја образовања посебан значај је дат квалитету рада наставника јер је то несумњиво кључни фактор квалитета образовања. Такође, провера квалитета рада образовних установа треба да буде редовна, објективна и транспарентна уз примену одговарајућих стандарда и система осигурања квалитета. Поред економских циљева и друштвеног напретка, посебан аспект квалитета образовања је развој индивидуалних потенцијала кроз принцип једнакости и доступности образовања за све (Митровић, Радуловић 2011:151). Србија тежи висококвалитетном образовном систему који пружа адекватне компетенције младим људима за пун лични развој и учешће у савременом друштву заснованом на знању, стога је значајно наставити са политикама, поступцима и праксама који су у функцији евалуације, тј. обезбеђивања квалитета образовања.

ОПИС АКТУЕЛНОГ ОКВИРА ВРЕДНОВАЊА

Оснивањем Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања 2004. Србија је започела институционализовано вредновање квалитета образовања, који израђује образовне стандарде, развија стандарде квалитета рада установа, учествује у спољашњем вредновању рада установа, развија методологију и инструменте за самовредновање и спољашње вредновање рада установа, развија и остварује програме обука у области самовредновања, развија и остварује програме обука у области праћења напредовања ученика и оцењивања припрема и објављује публикације из области осигурања квалитета рада установа, припрема публикације из области спољашњег вредновања система, самовредновања установа и промоције квалитета установа. Евалуација образовног система заснива се на тим стандардизованим критеријумима.

Важна област у евалуацији установа је напредак ученика ка образовним циљевима дефинисаним кроз образовне стандарде. На основу образовних стандарда спроводе се национална испитивања и завршни испит за крај основног образовања и васпитања.

Образовни стандарди су искази о темељним знањима, вештинама и умењима које ученици треба да стекну до одређеног нивоа у образовању. Преко стандарда се образовни циљеви и задаци преводе на много конкретнији језик који описује постигнућа ученика, стечена знања, вештине и умења. Основна карактеристика образовних стандарда је то што су дефинисани у терминима мерљивог понашања ученика, засновани су на емпиријским подацима, а степен њихове остварености може се емпиријски проверавати.

Образовни стандарди за крај обавезног образовања у употреби су од школске 2009/2010. и формулисани су за десет наставних предмета: Српски језик, Математика, Историја, Географија, Биологија, Физика, Хемија, Музичка култура, Ликовна култура и Физичко васпитање. Општи стандарди постигнућа за крај основног образовања за страни језик (енглески, немачки, француски, руски, италијански и шпански) усвојени су 2017. „Стандарди су резултат процеса у току којег долази до усаглашавања између ефеката које је образовни систем остварио и оних које треба да постигне у наредном кораку. Они одговарају на нека тешка, а стратешки важна питања с којима се образовни системи увек изнова суочавају: какве ефекте постижемо у образовању и где можемо и морамо постићи боље ефекте капацитетима којима располажемо. Овај баланс између онога где смо и где желимо да будемо веома је важан аспект образовних стандарда и битно их разликује од онога што је исказано кроз циљеве образовања” (Завод за вредновање квалитета 2010:6). На основу периодичних провера, стандарде је потребно ревидирати у складу са променама у образовању и у друштву.

Општи стандарди постигнућа за крај општег средњег образовања и средњег стручног образовања у делу општеобразовних предмета примењују се од школске 2013/2014. Стандарди су посебно дефинисани за следеће предмете: Српски језик и књижевност, Математика, Историја, Географија, Физика, Хемија, Биологија, страни језици (енглески, руски, француски и немачки) и описани су на три нивоа постигнућа. Општи стандарди постигнућа за предмет Српски као нематерњи језик усвојени су 2016. и потом је донет Правилник о Општим стандардима постигнућа за предмет Српски као нематерњи језик за крај првог и другог циклуса обавезног образовања, општег средњег образовања и основног образовања одраслих. Општи стандарди постигнућа за крај општег средње стручног образовања и васпитања за предмет Матерњи језик (босански, румунски, бугарски, словачки, русински, мађарски, хрватски и албански језик) у примени су од школске 2018/2019. Усвајањем стандарда који се односе на средње образовање заокружен је процес

стандардизације знања, вештина и компетенција које ученици треба да развију у доуниверзитетском образовању.

Поред дефинисања образовних постигнућа ученика, креирани су и стандарди квалитета рада установа, стандарди компетенција за професију наставника, васпитача, стручних сарадника, директора и њиховог професионалног развоја. Вредновање квалитета рада установа врши се на основу стандарда квалитета који су дефинисани Правилником о стандардима квалитета рада образовно-васпитних установа (Република Србија, 2019:12).

На основу образовних стандарда постигнућа ученика креирају се тестови за завршни испит на крају обавезног образовања и васпитања, популарно названим „мала матура“, као и будућа велика матура – завршни испит за крај средњег образовања. Образовни стандарди су и основ за развијање инструмената који служе самовредновању рада школа, наставника и ученика. Актуелни оквир вредновања образовних установа остварује се кроз спољашње вредновање и кроз самовредновање. Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања учествује у спољашњем вредновању квалитета рада установе путем вредновања постигнућа ученика на завршним и матурским испитима.

Завршни испит на крају основног образовања једини је инструмент којим се тренутно мере образовна постигнућа популације ученика у Републици Србији. Завршни испит на крају основног образовања и васпитања има сертификациону функцију (ученици добијају уверење о завршеној основној школи), селекциону функцију (резултат на завршном испиту утиче на даље школовање ученика) и евалуациону функцију (на завршном испиту проверава се степен остварености образовних стандарда на крају основног образовања и васпитања). Захваљујући стандардима као индикаторима квалитета у анализи завршног испита, ми добијамо информацију о исходима учења ученика 8. разреда.

ЕКСТЕРНО ВРЕДНОВАЊЕ И САМОВРЕДНОВАЊЕ

Вредновање квалитета образовних установа остварује се као самовредновање и спољашње (екстерно) вредновање. Самовредновање установа започето 2003, а екстерно вредновање образовних установа од 2012. Вреднује се остваривање циљева, исхода и стандарда постигнућа, Националног оквира образовања и васпитања, наставног плана и програма образовања и васпитања, предшколског програма, школског програма, развојног плана, допринос и укљученост родитеља/законских заступника деце и ученика у различите облике образовно-васпитног рада, као и услови у којима се остварује образовно-васпитни рад. Стандарди и показатељи који представљају опис квалитетне праксе чине оквир квалитета, а он покрива све аспекте живота и рада у свим образовно-васпитним установама.

Новим Правилником о вредновању квалитета рада установе (2019), који је сада важећи, дефинисане су следеће области квалитета предшколске установе:

- 1) васпитно-образовни рад;
- 2) подршка деци и породици;
- 3) професионална заједница учења;
- 4) управљање и организација.

Прописан је и начин вршења спољашњег вредновања предшколске установе који се врши на основу: 1) анализе евиденције и педагошке документације предшколске установе, извештаја о самовредновању предшколске установе, предшколског програма, годишњег плана рада, развојног плана рада предшколске установе и извештаја просветног саветника; 2) непосредног праћења васпитно-образовног рада и других активности са децом и родитељима, односно другим законским заступницима; 3) разговора са директором, стручним сарадницима, васпитачима, родитељима и другим лицима од значаја за живот и рад предшколске установе; 4) других аналитичко-истраживачких активности неопходних за потпунији увид у укупан рад предшколске установе (Република Србија 2019:6).

Први циклус спољашњег вредновања трајао је од 2012. до 2018. Резултати екстерног вредновања установа пружили су повратне усмеравајуће информације установама, а такође су значајни и за доносиоце одлука, образовни систем у целини и ширу јавност.

На основу резултата и искустава који су проистекли из реализације петогодишњег циклуса спољашњег вредновања и мишљења запослених у установама, 2019, је објављен нови Правилник о вредновању квалитета рада установе који обухвата шест области квалитета: Програмирање, Планирање и извештавање, Настава и учење, Образовна постигнућа ученика, Подршка ученицима, Етос, Организација рада школе, управљање људским и материјалним ресурсима. Ревизија је укључила велики број иновација у оквиру за вредновање рада: смањен је број области (6), смањен је број стандарда (24), неки стандарди су редефинисани, а други замењени потпуно новим исказима. Редифинисани су и смањени показатељи/индикатори како би били прецизнији и мерљивији – укупан број индикатора сада је 124, а у претходном правилнику било је 158 индикатора.

Самовредновање је поступак којим се вреднује сопствена пракса и сопствени рад, полазећи од анализе шта је и како је урађено. Самовредновање води ка јачању установа и подстиче унапређивање квалитета стављајући их у веома активну улогу. То је поступак којим се вреднује сопствена пракса кроз дефинисање циљева, приоритета и праћење остварености тих циљева, коришћењем одговарајућих инструмената. Самовредновање је истовремено и знак да је школа спремна да прихвати одговорност за сопствени рад и развој.

ЕКСТЕРНО ВРЕДНОВАЊЕ И САМОВРЕДНОВАЊЕ

„Национално тестирање има за циљ да утврди у којој мери су ученици овладали кључним знањима и вештинама неопходним за наставак школовања и успех у животу. То су она знања и вештине због којих деца иду у школу и због којих друштво улаже у образовни систем. Због тога она постају основа за формулисање образовних стандарда ученичких постигнућа. Образовни стандарди на конкретан начин описују шта ученици треба да знају и умеју да ураде након завршетка одређеног нивоа образовања. Дакле, националним тестирањима се испитује степен остварености образовних стандарда ученичких постигнућа, односно мера у којој су ученици развили кључна знања и вештине (Завод за вредновање квалитета образовања, 2006:10).

Национална испитивања се спроводе периодично на репрезентативном узорку на одређеном образовном узрасту из неколико предмета.

Национално тестирање у Србији први пут је спроведено 2004. и тестирањем су били обухваћени ученици 3. разреда основне школе. У оквиру испитивања, поред тестова за испитивање ученичких постигнућа из Српског језика (матерњег језика), коришћени су и упитници које су попуњавали ученици, наставници и директори.

Национално тестирање ученика 4. разреда основне школе спроведено је 2006. „Истраживање је било конципирано тако да поред мерења постигнућа ученика из предмета Српски језик и Математика утврди и утицај одређених фактора на ученичка постигнућа. Специфични циљеви Националног тестирања били су: да се утврде знања, умења и вештине из Српског језика и Математике којима су ученици овладали након четири године школовања; да се утврде фактори – материјални и људски, који утичу на образовна постигнућа ученика; да се сагледају услови у којима раде школе, као и стручност и оспособљеност образовног кадра.” (Завод за вредновање квалитета образовања, 2007:7).

Национално испитивање образовних постигнућа за ученике 7. разреда основне школе и за ученике 3. разреда средње школе спроведено је 2018. из три предмета: Математике, Физике и Историје.

Ученичка постигнућа на националним испитивањима треба да утичу на наставни план и програм, наставне методе, оцењивање ученика, самовредновање школа, стручно усавршавање наставника. Резултати националних испитивања указују да наставни процес треба да буде савремен, функционалан, животно и социјално релевантан.

ЕКСТЕРНА ТЕСТИРАЊА

Резултати екстерних домаћих и међународних испитивања основа су за редефинисање концепта квалитета образовања. *Завршни испит за крај обавезног образовања и васпитања* је, за сада, једино екстерно

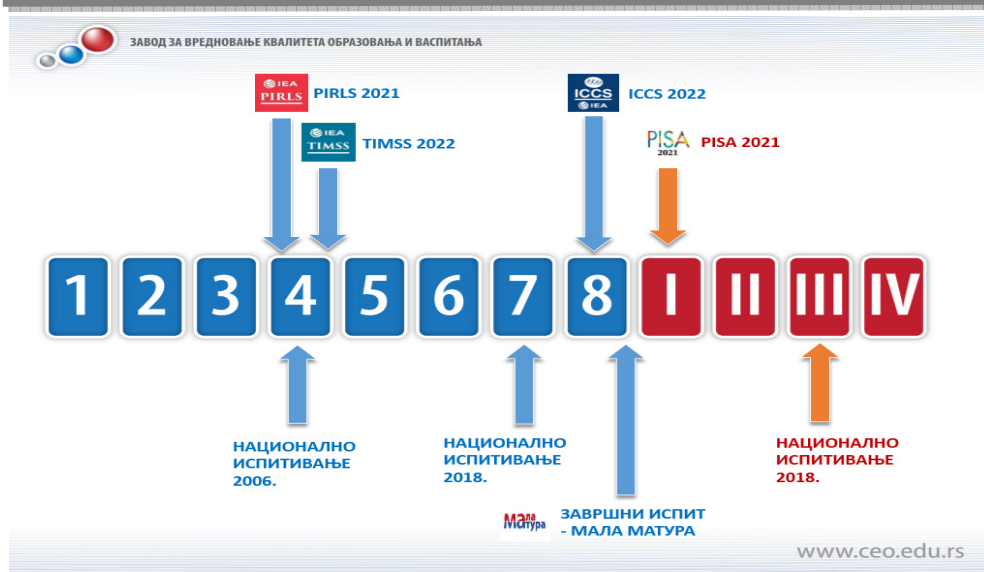
испитивање које се спроводи у Србији и спроводи се једном годишње на целокупној популацији ученика осмог разреда.

Од школске 2010/2011. у Републици Србији се спроводи обавезна „мала матура“, која је обавезна за све ученике 8. разреда, без обзира на то да ли желе да наставе школовање или не. Завршни испит на крају основног образовања предвиђен је Законом о основама система образовања и васпитања и има функцију сведочанства о знањима, умењима и компетенцијама стеченим током основног образовања.

Србија учествује у Међународном програму процене ученичких постигнућа ПИСА, које је тренутно највеће међународно истраживање у области образовања, а која обухвата питања из математике, читања, природних наука, финансијске писмености и глобалних компетенција. „Информација о квалитету образовања у различитим земљама која се добија у оквиру ПИСА студије нам говори о томе у којој мери би била развијена писменост једног истог ученика када би се школовао у различитим земљама. Или, говорећи из перспективе родитеља, ако би родитељ могао да бира у којој земљи ће да школује своје дете, на основу информације о квалитету образовања би се могло проценити у којој земљи би дете у највећој мери развило своје потенцијале” (Бауцал, Павловић-Бабић, 2013:31). Истраживањем су обухваћени ученици који имају 15 година; у Србији, то су ученици првог разреда средње школе. Србија је учествовала у истраживањима 2003, 2006, 2009, 2012. и 2018. године.

Србија учествује у Међународном испитивању постигнућа ученика и поучавања у математици и природним наукама у четвртој и осмој разреду основне школе ТИМСС. Истраживање је пројекат Међународног удружења за евалуацију образовних постигнућа (ИЕА) из Амстердама и Бостон колеџа. ПИРЛС се спроводи у петогодишњим циклусима од 2001.

У 2022. ученици осмог разреда изабраних основних школа учествоваће у Међународном испитивању ИЦЦС 2022, а припреме су већ започеле. Ова студија, која се реализује од 1971, бави се знањима и ставовима ученика у вези са грађанским обавезама и активним учешћем у друштву. У овом циклусу тестирања – у којем Република Србија први пут учествује – посебан осврт су различити изазови и новине које се дешавају у друштву: одрживи развој и глобално грађанско образовање, дигитално грађанско образовање (коришћење ИТ технологија за учешће у друштвеним и политичким дешавањима), миграције и разноликост, ставови младих људи о политичким системима (поверење у институције, систем) и индивидуално осећање слободе и безбедности.

Слика 1: Актуелна шема екстерних тестирања

ПОГЛЕД ИЗ ЕВРОПЕ

Значајан извор за унапређење оквира квалитета образовања је Преглед ОЕЦД-а у области евалуације и процене у образовању у Србији, који су спровели ОЕЦД и УНИЦЕФ као партнери, а на захтев Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и у непосредној сарадњи с њим (ОECD, 2019:8). Извештај ОЕЦД-а у области евалуације и процене у Србији заснива се на анализи политика и пракси у више од 30 образовних система да би се утврдило како Србија може да побољша квалитет наставе и учења у школама. Према извештају, образовни систем Србије остварује добар учинак у поређењу са другим земљама Западног Балкана.

Прегледи ОЕЦД-а показују како компоненте евалуације и процене – оцењивање ученика, процена рада наставника, вредновање установа, процена рада руководиоца установа и вредновање система – могу да се развију кроз синергију да би се побољшала постигнућа ученика у основном и средњем образовању. У извештају се истичу три обележја јаког оквира за евалуацију и процену: утврђивање јасних стандарда у погледу тога шта се на националном нивоу очекује од ученика, наставника, школа и система у целини; прикупљање података и информација о садашњем нивоу учења и учинка образовања; обезбеђивање кохерентности у целокупном систему евалуације и процене (OECD, 2019:13).

У извештају се истиче да су алати за евалуацију – као што је ново национално тестирање – од суштинског значаја за боље разумевање у којој мери ученици у Србији остварују националне стандарде постигнућа; као и то да се наставницама помогне у доношењу стручне процене

засноване на информацијама, како би одговорили на индивидуалне потребе својих ученика. Даље, указује се да је наставницима и ученицима потребно више подршке како би своју пажњу преусмерили са оцена на учење. У томе може да помогне обезбеђивање бољег односа између формативног и сумативног оцењивања у установи (OECD, 2019:16).

Анализа ОЕЦД-а препоручује да један субјект буде одговоран за вођење спољашњег вредновања и обезбеђивање његовог укупног квалитета и делотворности (OECD, 2019:28).

ПРЕПОРУКЕ И ПРЕДЛОЗИ ЗА БУДУЋИ ОКВИР КВАЛИТЕТА

Резултати оквир екстерних испитивања треба да се заснива на усавршавању постојећих добрих пракси (стандарди, мала матура), успостављању нових (велика матура, иницијална тестирања), организовању циклчних националних и иницијалних испитивања, као и на континуираном учешћу у међународним истраживањима (ПИСА, ПИРЛС, ТИМСС, ИЦЦС).

Ревизија стандарда. Образовни стандарди треба да се периодично ревидирају у складу са друштвеним променама које, неминовно, утичу на образовање. Веза стандарда и наставног програма у првим стандардима била је кључна. Концептуални оквир даље ревизије стандарда подразумева да стандарди буду: контекстуализовани, развојни, научно и емпиријски утемељени, кумулативни и мерљиви. Ревизија стандарда постигнућа ученика треба да буде заснована на следећим кључним терминима:

- 1) кључне компетенције;
- 2) опште предметне компетенције;
- 3) специфичне предметне компетенције;
- 4) нивои компетенција;
- 5) искази стандарда.

У овом процесу, први корак би био креирање документа са новим оквиром кључних компетенција за целоживотно учење са развијеним поткомпетенцијама у складу са актом који је Европска унија усвојила 2018. Други корак би био креирање документа о међупредметним компетенцијама за крај основног образовања и васпитања. Након тога, може се започети ревизија образовних стандарда за основну школу, а затим хоризонтално повезивање са образовним стандардима за средњу школу.

Мала матура. На крају основног образовања неопходно је задржати, а сигурно у извесној мери и иновирати полагање завршног испита – мале матуре, чије су главне функције да се направи национални биланс ефеката основног образовања и васпитања, да се повратно делује на обликовање процеса наставе/учења у основној школи и да се омогући диференцирање при упису у средњу школу. Концепција мале матуре

треба да обезбеди ове њене функције и усагласи је са концепцијом пријемних испита за средње школе (Република Србија, 2012:46). Потребно је да се усагласи систем завршних испита на крају основне и средње школе, ускладе стандарди образовања за крај основне и средње школе (спирално развојно напредовање), као и да се оствари континуитет у развоју каријерног вођења од основне школе (Република Србија, 2012:49) Унапређивање квалитета и спровођења мале матуре додатно би учврстило поверење јавности у национални систем испита и истовремено обезбедило позитивнији повратни ефекат на наставу и учење у школама.

Велика матура. Велика матура је веома важан инструмент који је неопходан образовном систему, а који ће служити за сертификацију завршетка средње школе и утицати на селекцију за упис у високо образовање. Овај испит има веома велики значај, те је стога период до увођења првог таквог испита од круцијалне важности за будућност нашег образовања у Србији.

Прва државна или велика матура за гимназије и средње стручне школе биће одржана у јуну 2022. А за трогодишње образовне профиле јуна 2021. Сви ученици завршних разреда средњих школа полагаће матуру, а истовремено факултети треба да прихвате резултате велике матуре као основу за класификацију и упис, уместо пријемног испита. Правилник о програму опште и уметничке матуре (Република Србија, 2017) уређује садржај и структуру матуре. Правилник о програму стручне матуре и завршног испита утврђује садржај и структуру испита четворогодишњих и трогодишњих средњих стручних школа.

Национална испитивања ученика, која би се спроводила у одређеним разредима на узорку или на целој популацији ђака, на ануалном или на бијеналном нивоу, веома су важна за целокупни квалитет образовања. Предлажемо организовање и спровођење националних испитивања у правилним циклусима на две године на вертикали предуниверзитетског образовања, почев од II разреда основне школе па све до IV разреда средње школе континуирано. На почетку, национална процена образовних постигнућа ученика би се вршила у двогодишњем циклусу, а затим једном годишње. Редовни циклични програм националног испитивања треба да нађе своје место у акционим плановима нове стратегије образовања.

Међународна тестирања. ПИСА тестирањем оцењује се читалачка, математичка и писменост у природним наукама. Србија тежи да побољша своје резултате у свим ПИСА доменима, пре свега, реформама курикулума, затим наставних метода, као и оцењивања ученика.

ПИРЛС студија пружа трендове и међународна поређења постигнућа читања ученика четвртих разреда и компетенција ученика у односу на циљеве и стандарде образовања о читању. ПИРЛС оцењује две

опште сврхе читања: читање ради књижевног искуства и читање за стицање и употребу информација.

ТИММС истраживање користи национални курикулум као главни концепт организације. Прикупљају се детаљне информације о извођењу наставног плана и програма математике и природних наука, као и емпиријски подаци о различитим областима школовања. ТИММС даје могућност да се прате трендови о постигнућу ученика сваке четврте године, што представља једну од главних добити ове велике међународне студије.

Србија учествује у следећем циклусу студије ИЦЦС 2022, која за сваки циклус истражује нове начине на које су млади спремни да извршавају своје улоге као грађани у свету у којем се контекст демократије и грађанске партиципације и даље мења. ИЦЦС 2022 ће истражити нове аспекте грађанског знања, ставова и понашања у сарадњи са УНЕСКО-ом, земљама учесницама и саветницима за академске пројекте. Резултати ће бити основа за поређење различитих земаља у вези са подстицајем младих људи да буду одговорни и савесни грађани својих земаља.

Иницијална тестирања. Значајан индикатор вредновања образовног система, а истовремено и најбржи контролни механизам, треба да буду резултати иницијалних тестирања које би за територију целе државе припремала референтна национална институција у складу са својим надлежностима, а то је у Србији Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања. Резултати стандардизованих иницијалних тестирања значајни су ако се анализирају на нивоу образовне установе (стручни активи, одељењска и наставничка већа, школски тимови). На тај начин, школе промовишу друштво знања. „Друштво знања може се одредити као оно друштво у коме су људска знања, стручности и способности најважнији развојни ресурс и покретач привредних и друштвених промена” (Миљковић, Ситарица, 2016:9). Иницијална тестирања треба да буду доступна свим школама у електронској форми на почетку школске године. У другој инстанци, даљом модернизацијом нашег образовног система и применом информационог технологија треба ићи ка томе да иницијална тестирања брзо постану потпуно дигитализована.

Комплетан шематски приказ предложеног оквира контроле квалитета образовног система Републике Србије у доуниверзитетском образовању, на коме су видљиви сви предлози и препоруке распоређени на временској линији, дат је на следећој слици.

Слика 2: Шематски приказ националних и екстерних испитивања

ПРЕПОРУКЕ И ПРЕДЛОЗИ ЗА БУДУЋИ ОКВИР КВАЛИТЕТА

Реформа предуниверзитетског образовања у Србији спроводи се доследно уз редовну евалуацију стања у циљу подизања квалитета образовања. Повећање квалитета процеса и исхода образовања један је од циљева Стратегије образовања у Републици Србији. Нова концепција образовања и васпитања у складу је са савременим теоријским приступима као и са домаћим и међународним примерима добре праксе. У току је израда нове Стратегије образовања у Србији до 2030, чији саставни део мора да буде и *систем вредновања квалитета образовања*.

Препорука ОЕЦД-а је израда националне стратегије за унапређивање квалитета рада установа. Предлаже се промена перцепције у спољашњем вредновању установа, тј. да се фокус са оцењивања пребаци на квалитетне повратне информације установама (ОЕCD, 2020:31). За вредновање образовног система неопходна су редовна национална испитивања, стандардизована иницијална тестирања, ревидирање образовних стандарда ученика, као и потпуно функционисање информационог система у образовању. У циљу обезбеђивања квалитета образовних постигнућа ученика потребно је одржавање и даље развијање постојећих система испитивања, континуирана реализација националних и учешће у међународним тестирањима (ПИСА, ТИМСС, ПИРЛС, ИЦЦС, ИЦЛС), затим редовна анализа добијених резултата и имплементација у образовни систем. Резултати међународних испитивања дају податке за поређење са земљама региона, Европе и света у погледу испитиваних постигнућа ученика основне и средње школе.

Јачање система вредновања од кључне је важности за унапређење образовног система.

ЛИТЕРАТУРА

- Бауцал, А., Павловић-Бабић, Д. (2009). Квалитет и праведност образовања у Србији: образовне шансе сиромашних. Анализа података PISA 2003. и 2006. Београд: Министарство просвете Републике Србије, Институт за психологију, Филозофски факултет у Београду.
- ЕАСЕА (2015) Обезбеђивање квалитета у образовању: политике и приступи евалуацији школа у Европи. Извештај Eurydice. Луксембург: *Publications Office of the European Union*. <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice> doi:10.2797/59845
- Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2006). Образовна постигнућа ученика трећег разреда, национално тестирање 2004. <https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/publikacije/ObrazovnaPostignucaUcenika.pdf>.
- Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2010). Образовни стандарди за крај обавезног образовања, https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/obrazovni_standardi/kraj_obaveznog_obrazovanja/Srpski%20jezik.pdf
- Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). Образовни стандарди за крај првог циклуса образовања, https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/publikacije/Obrazovni%20standardi%20za%20prvi%20ciklus/Standardi4_srpski_cir.pdf
- Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2013). Општи образовни стандарди за крај општег средњег образовања и средњег стручног образовања у делу општеобразовних предмета, https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/obrazovni_standardi/O_NIVOIMA_STANDARDA_ZA_SREDNJE_OBRAZOVANJE.pdf
- Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2016). Национално тестирање ученика четвртог разреда, ISBN 978-86-86715-03-6 <https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/publikacije/NacionalnoTestiranjeIV.pdf>.
- Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2019). Извештај о реализацији и резултатима завршног испита на крају основног образовања и васпитања у школској 2018/2019, <https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/2019/02/izvestaj.pdf>.
- Миљковић, М., Ситарница, А., (2016). Друштво знања. *Зборник радова Учитељског факултета у Призрену – Лепосавићу*, Лепосавић: Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу, 10, 283–293.
- Митровић, М., Радуловић Л. (2011). Начини разумевања и концептуализовања квалитета образовања у настави. *Квалитет у образовању – тематски зборник*. Београд: Филозофски факултет Универзитета у Београду, Институт за педагогију и андрагогију, 135–156.
- OECD (2019). Преглед ОЕЦД-а у области евалуације и процене у образовању у Србији, Анализа и препоруке УНИЦЕФ-а у Србији. ISBN 978-86-80902-42-5, <https://www.unicef.org/serbia/publikacije/pregled-oecd-u-oblasti-evaluacije-i-procene-u-obrazovanju-u-srbiji>.

- Република Србија (2009). Закон о основама система образовања и васпитања, „Службени гласник РС”, 72/09.
- Република Србија (2012). Стратегија развоја образовања у Србији до 2020, „Службени гласник РС”, 107/2012. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/STRATEGIJA-OBRAZOVANJA.pdf>.
- Република Србија (2012). Правилник о вредновању квалитета рада образовно васпитних установа, „Службени гласник Републике Србије (2012). Правилником о програму свих облика рада стручних сарадника, „Службени гласник РС – просветни гласник”, 05/2012.
- Република Србија (2012). Правилник о стандардима квалитета рада установе, „Службени гласник РС”, 68/2012.
- Република Србија (2013). Правилник о Стандардима компетенција директора установа образовања и васпитања, „Службени гласник РС”, 38/2013.
- Република Србија (2017). Правилник о програму опште и уметничке матуре, „Службени гласник РС”, 11/2017.
- Република Србија (2018). Правилник о програму стручне матуре и завршног испита, „Службени гласник РС”, 01/2018.
- Република Србија (2018). Правилник о Стандардима компетенција за професију васпитача и његовог професионалног развоја, „Службени гласник РС”, 16/2018.
- Република Србија (2018). Правилник о сталном стручном усавршавању и напредовању у звања наставника, васпитача и стручних сарадника, „Службени гласник РС”, 48/2018.
- Република Србија (2018). Правилник о програму завршног испита у основном образовању и васпитању, „Службени гласник РС – просветни гласник”, 02/2018, https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_programu_zavrsnog_iskpita_u_osnovnom_obrazovanju_i_vaspitanju.html.
- Република Србија (2019). Правилник о вредновању квалитета рада установе, „Службени гласник РС”, 10/2019.

VISIONS AND PATHWAYS TO QUALITY EDUCATION IN SERBIA

Abstract: *In this paper we analyze evaluation frame of educational system of Republic of Serbia in preuniversity education, through three basic components: external evaluation and selfevaluation of educational institutions, national examinations, and national and international testing and assessments. Guidelines and directions for future period are proposed, based on experience from previous period and based on evaluation of our education system, implemented by OECD. A comprehensive proposal for the concept of the future framework for the evaluation of the education system of the Republic of Serbia in the field of pre-university education is given.*

Key words: *external evaluation, national examination, external assessment, initial*